

I den dansk-norske marines tjeneste som offiser fra 1789 til 1812

Kaptein Hans Peter Holms liv og hans tragiske død ved Langesund i 1812

**Kaptein Hans Peter Holm var skipssjef på fregatten
"Najaden" i slaget ved Lyngør den 6. juli 1812**

av
Knut Bjerke

Leder for historisk arkiv
Langesund og Omegns Sjømannforening

Utgave 11.juni 2012.

Innholdsfortegnelse

1	Forord.....	3
2	Napoleonskrigene og krigen mellom ”stormaktene” i Europa	4
3	Familieforhold, oppvekst og marinekarriere.....	4
4	Danmark ble ydmyket av engelskmennene flere ganger	6
4.1	Angrepet på Københavns red i 1801	6
4.2	Flåteranet i 1807 – en katastrofe for den dansk-norske marinen.....	7
5	Holm er i tjeneste under napoleonskrigen.....	9
6	Fregatten ”Najaden” bygges i hemmelighet i København.....	10
7	Patuljering langs sørlandskysten og grunnstøting	12
8	Engelskmennenes flåtebase ved Winga utenfor Göteborg	14
9	”Najaden” på krysstokt utenfor sørlandskysten	14
9.1	Søker tilflukt i Groos Havn	14
9.2	”Najaden” søker inn til Arendal og videre til Fredriksvern.....	16
9.3	Fra Rekevik ved Sandøya til Lyngør	17
10	Det ble signalert etter hjelp fra kanonbåtene.....	21
11	Fregatten ”Najadens undergang” i 1812 – Slaget ved Lyngør.....	22
12	Kanonbåtenes innsats i slaget ved Lyngør	28
13	Sjef for kanonbåtflotilje og privat reise til Kristiansand	30
14	Kaptein Holms dramatiske forlis utenfor Langesund	31
15	Karens Sundts beretning fra gjestebudet på Fredriksvern.....	36
16	Begravelsen i Langesund kirke	38
17	Monumentet til minne om Hans Peter Holm	44
18	Kaptein Holm fikk et marinefartøy oppkalt etter seg.....	45
19	Kilder:.....	46

1 Forord

Det er skrevet mange beretninger om Kaptein Hans Peter Holm, hans kamp med engelskmennene i Lyngør og tap av fregatten "Najaden" hvor også store deler av Holms mannskap ble drept og skadet.

Likeledes er hans private reise fra Kristiansand i oktober 1812 nordover sørlandskysten til Havsund i Bamble godt referert i historiske kilder.

Han siste ferd fra Havsund på vei til Helgeroa og hans dramatiske forlis ved Tangenskjær utenfor Langesund er også beskrevet av flere historikere og lokalhistorikere. Lokalhistorikeren Jac Lund-Tangen har beskrevet forløpet både i avisartikler og i boken "Fra Langesunds historie".

Bamble Historielag har i jubileumsskriftet for 2008 en artikkel om Kaptein Hans Peter Holm og hans tragiske forlis utenfor Langesund. Artikkelen er skrevet av langesundsmannen Ove Svenungsen.

I forbindelse med at det i 2012 er 200 års siden Kaptein Holms forlis og død utenfor Langesund, har lederen for historisk arkiv i Langesund og Omegns Sjømannsforening prøvd å gjøre en oppsummering av denne sjøoffisers liv frem til hans død i Langesund den 26. oktober 1812.

Sjømannsforeningen har sammen med Bamble Historielag og Langesundsfjordens Kystlag planlagt en minnemarkering i juli 2012 da det er upraktisk å gjennomføre en slik minnemarkering i oktober måned.

Denne beretningen er ment å være et bidrag fra Sjømannsforeningen til minnemarkeringen for Kaptein Hans Peter Holm.

Beretningen inngår i Langesund og Omegns historiske arkiv og er tilgjengelig i elektronisk format.

Langesund, 26. april 2012

Knut Bjerke
Leder for sjømannsforeningens
Historiske arkiv

2 Napoleonskrigene og krigen mellom ”stormaktene” i Europa

Napoleonskrigene er betegnelsen på de konflikter som utspant seg fra ca.1800 til 1815 i kjølvannet av den franske revolusjon.

Tidsperioden ble fremfor alt preget av kampen mellom Napoleon Bonapartes Frankrike på den ene siden og Storbritannia, Sverige, de tyske statene og Russland på den andre. Frankrike led det endelige nederlag ved slaget ved Waterloo i 1815.

Danmark–Norge var alliert stat med franskmennene og således i konstant krig så vel med britene som med svenskene som i en periode var alliert med britene.

Engelskmennene og svenskene blokkerte Nordsjøen, Skagerrak og Kattegat og forsøkte å hindre forsyninger til og fra Danmark-Norge. Det var derfor hungersnød og dårlige tider i Norge i hele denne perioden. Henrik Ibsen har dramatisert situasjonen for den norske kystbefolkning i diktet om ”Terje Vigen”. Det var imidlertid mange ”Terje Vigener” på sørlandskysten som ofret livet for å skaffe familien mat fra Danmark.

I Langesund hadde vi losen Per Brynildsen som også rodde til Danmark for å skaffe mat.¹

Hans Peter Holm var født i 1772. Han var 28 år da Napoleonskrigene var i gang og man må vel kunne si at hans sjømilitære karriere så vel som hans politiske ståsted var preget av krigen mot engelskmennene og deres allierte.

Hans Peter Holm var en kongetro tjener for den dansk-norske kongen og ønsket å tjene kongen og kjempe for fedrelandet.

3 Familieforhold², oppvekst og marinekarriere

Hans Peter Holm, født 17. juni 1772, fødested Søholm på Sjælland, Danmark, død 26. oktober 1812, dødssted Langesundsfjorden, utenfor Langesund.

Sjøoffiser. Foreldre: Skipsfører Peter Holm (1725–86) og Christence Morslet (1744–1819).

Gift på St. Croix 5.11.1806 med Marie Heegaard (1791–1860), datter av plantasjeier Jacob Heegaard (1761–1804) og Dorcas Lillie Rogers (1766–1806).

¹ Se boken av Jac Lund-Tangen ”Fra Langesunds historie” side 190.

² Kilden er Steinar Sandvold tidligere sjef for Marinemuseet i Horten.

Faren var skipsfører i Asiatisk kompani, og allerede 12 år gammel var Hans Peter med ham på en strabasjøs reise til Østen. Ved tilbakekomsten 1785 ble unggutten opptatt som kadett ved sjøkadettakademiet i København i en alder av 13år.

Kaptein Hans Peter Holm sjef på fregatten "Najaden" i 1812

Han ble uteksaminert som marineoffiser 1789, og frem til 1804 hadde han tjeneste på en rekke forskjellige fartøyer, bare avbrutt av et kort opphold som innrulleringsoffiser i Arendal 1798³.

Dette er interessant informasjon da opptakten til slaget ved Lyngør fant sted akkurat i Arendalsområdet og det må være klart at Hans Peter Holm allerede i denne perioden hadde gjort seg kjent med farvannene på sørlandskysten og ikke minst i farvannene omkring Arendal og leden nord for Arendal mot Tvedestrand og Lyngør. Da han som sjef på "Najaden" 14 år senere seilte i farvannene, er dette ikke helt ukjente seilingsleder for Kaptein Holm.

³ Det er verdt å merke seg at Kaptein Hans Peter Holm allerede i 1798 tjenestegjorde i Arendal og således gjennom sin tjeneste der fikk inngående og detaljert kjennskap til sørlandskysten og de muligheter det gikk an å manøvrere og navigere orlogsfartøyer i den indre leden fra Kristiansand til Fredriksvern.

4 Danmark ble ydmyket av engelskmennene flere ganger

Bakgrunnen for de engelske angrepene på København både i 1801 og i 1807 henspeler seg bl.a. til at Danmark-Norge var tilknyttet et nøytralitetsforbund som skulle kunne frakte varer uten å bli oppbrakt av engelskmennene under napoleonskrigene. Da en rekke varer ansett som kontrabande, havnet hos engelskmennenes fiender, ble deres tålmodighet til slutt oppbrukt.

I tillegg var den dansk-norske orlogsflåten frem til flåteranet en av de største i Europa og dens styrke var en kontinuerlig trussel mot engelskmennenes blokade og hevdelse av sjøterritoriet i Kattegat, Skagerrak og Nordsjøen.

Etter flåteranet i 1807 var den dansk-norske marine så svekket at landene nærmest var uten sjøforsvar. Noen få mindre orlogsbrigger og kanonbåter var det man hadde til disposisjon for å forsvare Norges kyst. Den dansk-norske kongen hadde lite penger og nybygging av en ny felles flåte etter flåteranet gikk sakte.

4.1 Angrepet på Københavns red i 1801

Angrepet på Københavns red refererer til det britiske overraskelsesangrep på København den 2. april 1801, ledet av admiral Sir Hyde Parker, som eskadresjef. Framstøtet ble for øvrig ledet av viseadmiral Horatio Nelson.

Svær få i skip den såkalte dansk-norske flåten (egentlig den danske orlogsflåten) ble berørt under striden, som varte vel 4 timer og som førte til våpenhvile og forhandlinger med britene. Danmark-Norge måtte gå med på å trekke seg ut av det væpnede nøytralitetsforbundet som man hadde valgt å stå tilsluttet, en type allianse som hadde en klar brodd mot Storbritannia og var alt annet enn nøytral.

Maleri av sjøslaget på Københavns red i 1801 hvor den berømte engelske marineoffiser Lord Nelson deltok aktivt i å beskytte og ydmyke den danske marine og dens flåte.

Med 12 linjeskip, 1206 kanoner og ca. 9000 menn angrep Nelson den danske Orlogsflåten på Københavns red. Nelsons skip var under seil og kunne velge gode skuddvinkler, mens den danske flåten lå fast i sine ankere og måtte ta imot det som kom.

Under størsteparten av slaget ble det fyrt av bredside mot bredside fra hver side. Begge sider led tap, men til slutt var den danske forsvarslinjen fullstendig nedkjempet.

Under slaget fryktet Sir Hyde Parker at britene kom til å tape. Han signaliserte til Nelson at han måtte trekke seg tilbake. Ifølge tradisjonene skal Nelson, som hadde mistet det høyre øyet i en tidligere kamp, ha satt langkikkerten foran det blinde øyet og sagt: «**I really do not see this signal!**». Men han innså at han kunne komme i en stygg knipe; for å kunne trekke seg ut fra reden måtte han passere nær fortet Trekroner med farlig artilleri.

Nelson la merke til at mange av de danske skip som hadde heist hvitt flagg for overgivelse, fortsatt skjøt, men at det ikke lenger var noen meningsfull motstand. Han sendte en parlamentær med et brev til kronprins Fredrik der han gjorde gjeldende at han ikke kunne ta hensyn til de gjenværende mannskaper på danske skip om de fortsatte kampen tross overgivelsen. Kronprins Fredrik kunne fra sitt ståsted ved havnen se at kampen ikke lenger var hensiktsmessig og gikk med på våpenhvile. I forhandlingene som fulgte måtte danskene trekke seg ut av Nøytralitetsforbundet.

Den danske orlogsflåten var ikke særlig berørt av slaget på reden i 1801. Av de 18 danske fartøyene i «defensjonslinjen» ble fem av de minste fartøyene berget inn til havnen, mens de andre ble ødelagt eller tatt av Nelson. Selv mistet britene ingen fartøyer, og ingen var så skadet at de ikke kunne seile hjem. På dansk side ble 1035 mann drept eller såret, mens ca. 1800 ble tatt til fange. De britiske tap var 268 drepte og 689 sårede.

4.2 Flåteranet i 1807 – en katastrofe for den dansk-norske marinen

Slaget om København, også kjent som "Københavns Bombardement" eller "Det andre slaget om København", fant sted under napoleonskrigene og varte fra 16. august til 5. september 1807. Slaget endte med britisk seier, og hele den danske (populært kalt den dansk-norske) flåten falt i britiske hender; slaget er siden kjent som «flåteranet».

Bombardementet på København i 1807. Byen brenner og flåten går tapt.

Bombardementet av København og «Flåteranet» i 1807, satte en stopper for den danske marineflåten og førte til at Norge måtte søke å bygge opp sin egen flåte for beskyttelse helt fra bunnen av. Det fantes nær sagt ingen norske offiserer i den danske flåten, men besetningen ombord ble for det meste hentet fra Norge.

Maleri fra flåteranet i København på høsten 1807

Roflotiljen var en fellesbetegnelse på den samling kanonsjalupper, kanonjoller og mortér-sjalupper som var en del av den Kongelige Norske Marine på begynnelsen av 1800-tallet. I årene 1808-1814 ble det bygget kanonsjalupper, kanonjoller, mortersjalupper, skonnertbrigger, kanonskonnerter og kuttere ved verftene i Bergen, Fredriksvern, Kristiansand og Trondheim.

Grunnen til denne massive flåteopprustningen var ødeleggelsen og kapringen av så å si hele den dansk-norske flåten under bombardementet av København den 2. september 1807. Den 21. oktober samme år seilte engelskmennene hjem med 16 linjeskip, 10 fregatter, 5 korvetter, 8 brigger, 1 flåtebatteri, 1 stykkpram, 29 mindre fartøyer samt 92 transportskip med alle slags krigsforråd. Med dette opphørte den felles dansk-norske flåten, og Norge måtte bygge opp sitt eget sjøvern.

Norge var på denne tiden svært fattig, og hadde ikke råd til de store utskeielsene innen flåtebygging. En konsentrerte seg derfor om mindre, men hurtige og slagkraftige fartøyer.

I årene som fulgte var Danmark-Norge i krig med England, vår hovedhandelsforbindelse, under napoleonskrigene. Under dansk kappe havnet Norge på den tapende side i verdensoppgjøret, som endte med dansk statsbankerott.

Etter kronprins Fredrik VI beslutning om krig mot Storbritannia havnet Norge i en to-frontssituasjon, med krig både mot sin hovedhandelsforbindelse, Storbritannia, og ved neste årsskifte også mot Sverige, da Fredrik erklærte dem krig.

Det eneste middel man hadde til forsvar, var et fåtall kystfort og en improvisert roflotilje, som besto av kanonsjalupper og kanonjoller utbygd i høyt tempo. Etter noen år fikk man også 8 orlogsbrigger under seil, nesten alle var sendt opp fra Danmark.

5 Holm er i tjeneste under napoleonskrigen

Holm besøkte de danske besittelser i Vestindia 1793–94 og 1801–02. Han var overlos for St. Croix og havnemester i Christiansted 1804–07, og giftet seg 1807 med datteren til en plantasjeier der.

Ved krigsutbruddet samme høst ble St. Croix overgitt til Storbritannia, men Holm ble på øya til våren 1809. Deretter var han nestkommanderende for et fransk linjeskip i den dansk-franske flåtestyrken på Schelde.

Våren 1811 ble Holm kaptein og sjef for orlogsbriggen "Lolland" og flere orlogsbrigger stasjonert i Norge. I denne stillingen planla og gjennomførte han et tokt opp langs vestlandskysten, som brakte ham kongens særlige takk og anerkjennelse. Kaptein Holms nedkjemping og kapring av den engelske orlogsbriggen "Manley" bidro til at han ble tildelt "Dannebrogordenens Hæderstegn" av den danske Kongen.

Etter sin innsats om bord i briggen "Lolland" ble Kaptein Hans Peter Holm tildelt av Kongen det ærefulle oppdrag å heise kommandoen på fregatten "Najaden".

Akvarellen viser «Lolland» med 10 kanonporter i hver side, pluss de som viser for- og akterover. Røstene er plassert ved overkant avkanonportene.

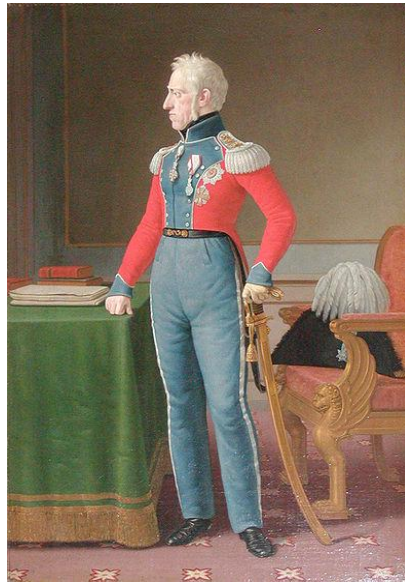

Akvarellen viser «Lolland» rigget for vintersesongen.

6 Fregatten "Najaden" bygges i hemmelighet i København

Etter "Flåteranet" i København i 1807 fortsatte den dansk-norske kongen Fredrik VI å bygge nye marinefartøyer. Til tross for manglende fartøyer hadde danskene stor kapasitet i skipsbygging og vedlikehold. At engelskmennene stjal flåten var en ting, men de stjal ikke alt personellet som hadde kompetansen og kunnskapen til å bygge nye skip. Den var fortsatt i København.

Det ble bygget en del kanonjoller, kanonsjalupper. I tillegg et visst antall mindre brigger utrustet som krigsfartøyer.

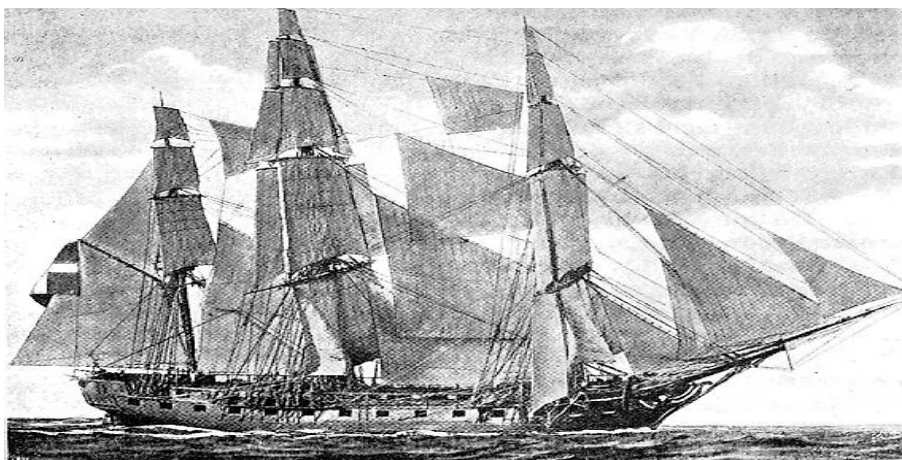

Maleri av den dansk-norske kongen Fredrik VI.

I tillegg hadde danskene i all hemmelighet bygget fregatten "Najaden" på Holmen verft. Hensikten med å bygge "Najaden" var at den med flere brigger skulle patruljere langs den norske kyst og hindre fienden i å blokkere kystlinjen fra Bergen til Oslofjorden. Det var viktig å få forsyninger frem til så vel Danmark som Norge.

Byggingen av fregatten var holdt så hemmelig som mulig slik at fienden ikke skulle få informasjon om danskernes nye våpenbærere.

Kong Fredrik 6 overvåket selv byggingen av "Najaden" og ikke minst la han stor vekt på at dette skulle være et hemmelig prosjekt.

Tegning av fregatten "Najaden".

I et brev datert 25. februar 1812 skriver kongen til sin svoger Prins Fredrik av Hessen at det er kun sjefen for Norges sjøforsvar Admiral Otto Lutken, losene på Sørlandet og sjefene for briggene som fikk informasjon om fregatten "Najadens" seilaser.

Ingen informasjon ble sendt til byene Kristiania og Fredrikstad.

Kongen avslutter brevet med følgende:

"Den Forsiktighet jeg har brukt hverken at sætte noget i Aviserne om denne Fregat, ligesom at den seiler fra den indre Havn gjennom Bommen ligesålangt, den kan komme ud uten at ankre".

Den nybygde fregatten var utrustet med 36 stk 18 punds kanoner og bemannet med 297 mann.

Kaptein Holm, som nå må sies å være en erfaren sjømann og marineoffiser hadde året tidligere vært sjef på briggen "Lolland".

I tillegg var han Eskadresjef for de andre norske brigger og hans flotilje av skip hadde utmerket seg i flere trefninger med fiendtlige marinefartøyer.

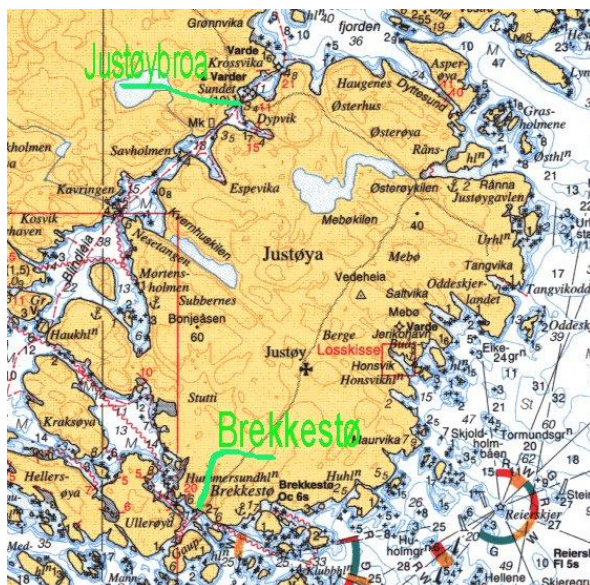
Under Holms kommando erobret orlogsbriggene 2. september 1811 den britiske orlogsbrigg HMS "Manley" utenfor Arendal. Som belønning ble Holm 1812 sjef for den nybygde fregatten "Najaden".

7 Patruljering langs sørlandskysten og grunnstøting

Hemmeligholdelsen av "Najadens" eksistens og operative status var vellykket. Fregatten kom trygt ut fra Kattegat og inn i Skagerrak uten å bli oppdaget.

Den 29. februar 1812 ankom "Najaden" til Brekkestø⁴ uten å ha sett noe til fiendtlige fartøyer.

⁴ Brekkestø ligger syd for Lillesand og var en kjent uthavn og ankringsplass på den tiden

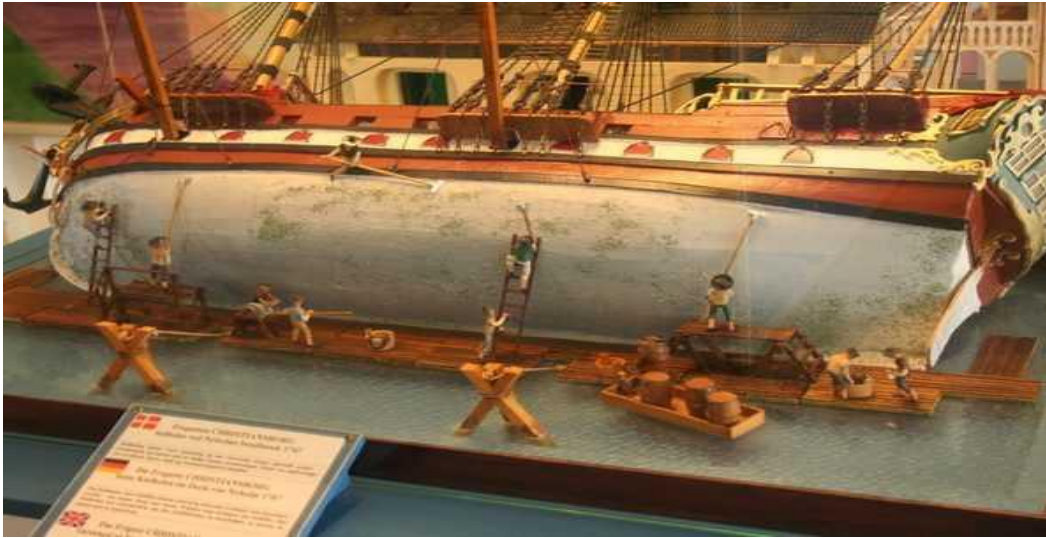

Kart og bilde over Brekkestø hvor "Najaden" fikk skadet roret.

Under ankring i Brekkestø hadde "Najaden" et uhell ved at roret støtte på et skjær og ble delvis ødelagt. Dette var en betydelig skade som måtte repareres. Fregatten måtte derfor umiddelbart gå til nærmeste store havn som var Kristiansand.

Der ble den kjølhalt⁵ og skaden på roret reparert. Under oppholdet i Kristiansand fikk fregatten ytterligere 6 stk 18 pounds kanoner installert og besetning ble øket med 18 mann. Besetningen var nå på 315 mann. Etter kort tid var "Najaden" operativ igjen og nå med forsterkede kanonrekker.

⁵ Å kjølhale kan bety å krenge en båt kraftig slik at den ene sida av kjølen kommer over vann. En kan dermed etterse og reparere skroget på én side av gangen. Krengingen oppnås ved hjelp av kraftige taljer og halinger som festes mellom mastene, skutetida og land.

Modell av et seilskip som kjølhales.

8 Engelskmennenes flåtebase ved Winga utenfor Göteborg

Som alliert med Sverige hadde engelskmennene tilgang til en stor flåtebase i Sverige. Fiendens flåte hadde sin base ved Winga utenfor Göteborg. De hadde nå fått etterretninger om den norske flåtes forsterkning og forberedte seg på kamp.

I begynnelsen av mai 1812 forlater linjeskipet "Dictator", fregatten "Cresant" og 3 brigger basen i Winga for å krysse i Skagerrak.

Denne styrken hadde fått i oppdrag å oppsøke og ødelegge den norske eskadren med fregatten "Najaden" i spissen. Operasjonsorderen var å senke "Najaden".

9 "Najaden" på krysstokt utenfor sørlandskysten

9.1 Søker tilflukt i Groos Havn

Etter reparasjonen i Kristiansand gikk "Najaden" ut på krysstokt i Skagerrak sammen med briggene⁶ som var allokert til fregattens støtte.

Den 9. juni sendte Kaptein Holm en rapport til Admiralstaben etter å ha ankret opp i Groos⁷ Havn ved innløpet til Grimstad.

⁶ Dette var briggene "Lolland", "Samsøe" og "Kiel" og "Seagull"

⁷ Groos Havn er en ankerplass som ligger ved innløpet til det som i dag er Grimstad by.

Dagen før hadde Kaptein Holm med "Najaden" og briggene jaktet på en fiendtlig fregatt i stiv kuling utenfor kysten av Homborgsund⁸. I Bataljen fikk "Najaden" skutt i stykker noe av seilføringen og en matros mistet livet og flere ble såret. Den fiendtlige fregatten som var med i angrepet konsentrerte seg nå om å engasjere "Najaden". Orlogsbriggene unntatt "Lolland" kunne ikke i den høye sjøen bruke sine kanoner.

Det kom til flere trefninger og flere salver ble avfyrt både fra den fiendtlige fregatten og fra "Najaden" og fra "Lolland". Av signalene fra den fiendtlige fregatt tydet det på at den ikke opererte alene, men at den inngikk i en større eskadre og at den søkte assistanse fra allierte skip.

Til slutt besluttet Kaptein Holm å avbryte kampene og gå inn til kysten for å reparere skade på master og rigg. Den fiendtlige fregatten satte kursen vestover, mens "Najaden" gikk nordover til Groos Havn.

I kamp med den fiendtlige fregatten ble briggen "Seagull" truffet av ett kanonskudd som drepte to av mannskapet.

I tillegg ble "Najadens" styrbords låring truffet av en fiendtlig kule, men den gjorde ubetydelig skade.

Den fiendtlige fregatten hadde etter observasjoner 44 kanoner.

Til slutt gir Kaptein Holm stor anerkjennelse til offiserer og mannskap:

"Endnu utbeder jeg Tillatelse at måtte tilføie, at den uheldige stilling, som fregatten "Najaden" saa uventet kom i gaar, gav mig Leilighet til at bemærke den villigste Anstrengelse og Iver for Hans Majestets Tjeneste, og at den raskeste Aand beskjæler Fregatten "Najadens" Officerer og Mandskap".

Den fiendtlige fregatten hadde heller ikke kommet skadesløs fra kampen. Etter informasjon fra en lokal fisker som var blitt praiet av den fiendtlige fregatten etter trefningene, hadde fregatten en del skader og 7 av mannskapet var blitt drept i trefningene med "Najaden".

Den norske styrken lå i Groos Havn til den 14. juni. Det kunne observeres at en fiendtlig styrke uavbrutt krysset utenfor de ytterste skjær. Den fiendtlige styrken besto av to fregatter og 4 orlogsbrigger. En av briggene gikk helt inn til ytterskjærene og fyrte av bredsider mot de norske fartøyene uten at de gjorde skade.

Om morgenen den 14.juni bestemte Kaptein Holms seg for å gå til kamp. Reparasjonene i mast og seil var utført og fregatten var igjen klar til kamp og forlater Groos Havn for å jakte på de fiendtlige flåtestyrker.

⁸ **Homborsund ligger noe lengre syd en Groos Havn på sørlandskysten**

Kaptein Holm kommanderte slagorden og posisjonerte seg i forhold til de fiendtlige fartøyene. Det var sterk vestlig vind og god bøl.

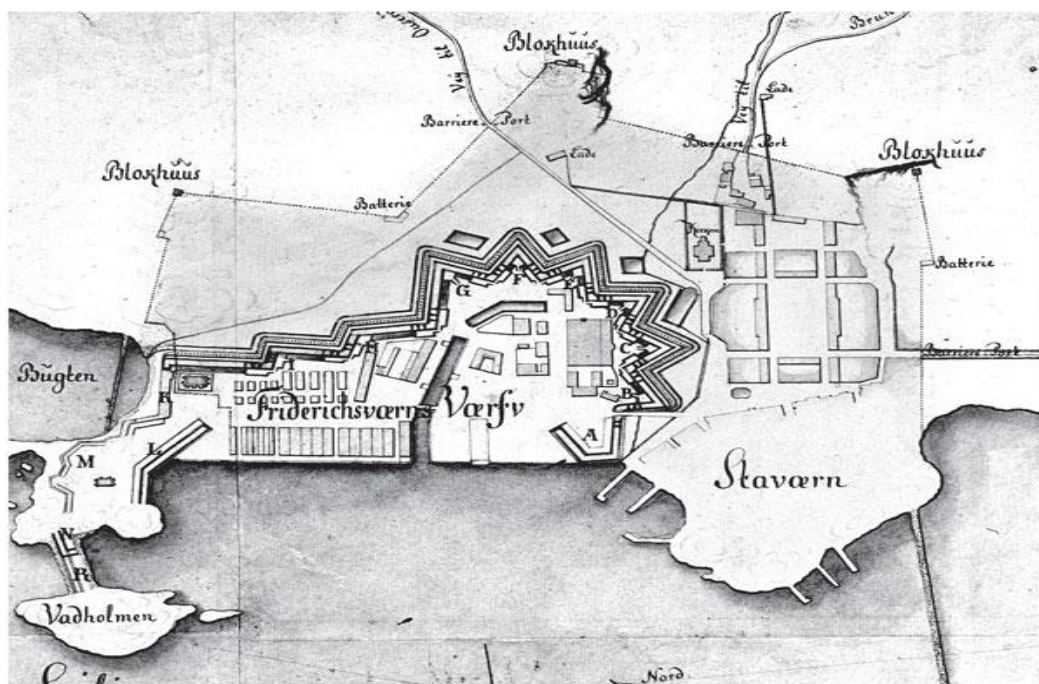
Etter hvert oppdages et svært seilfartøy i le samtidig som kulingen tiltok. I den sjøen som nå var, var det tvilsomt om andre brigger enn "Lolland" og "Seagull" kunne benytte batteriene.

9.2 "Najaden" søker inn til Arendal og videre til Fredriksvern

I den situasjonen som nå oppsto, valgte Kaptein Holm å gå inn til Arendal samme dag. Den norske eskadren lå oppankret i nærheten av Arendal til den 25. juni 1812. Utenfor kysten hersket det en kraftig storm som gjorde ethvert engasjement med orlogsfartøyer umulig.

Fra Arendal gikk Kaptein Holm med sin eskadre – "Najaden" og tre brigger⁹ innenskjærs nordover med kurs for Fredriksvern hvor de ankom samme kveld.

Kaptein Holm hadde detasjert 5 orlogsbrigger¹⁰ til krysstokt i Skagerrak, mens han tok seg til Fredriksvern for å proviantere og fylle opp med ammunisjon.

Tegning av Fredriksvern Verft og orlogsstasjon i Stavørn rundt året 1812

⁹ Briggene "Lolland", "Samsø" og "Kiel".

¹⁰ Briggene "Allart", "Seagull", "Lougen", "Alsen" og "Langeland"

9.3 Fra Rekevik ved Sandøya til Lyngør

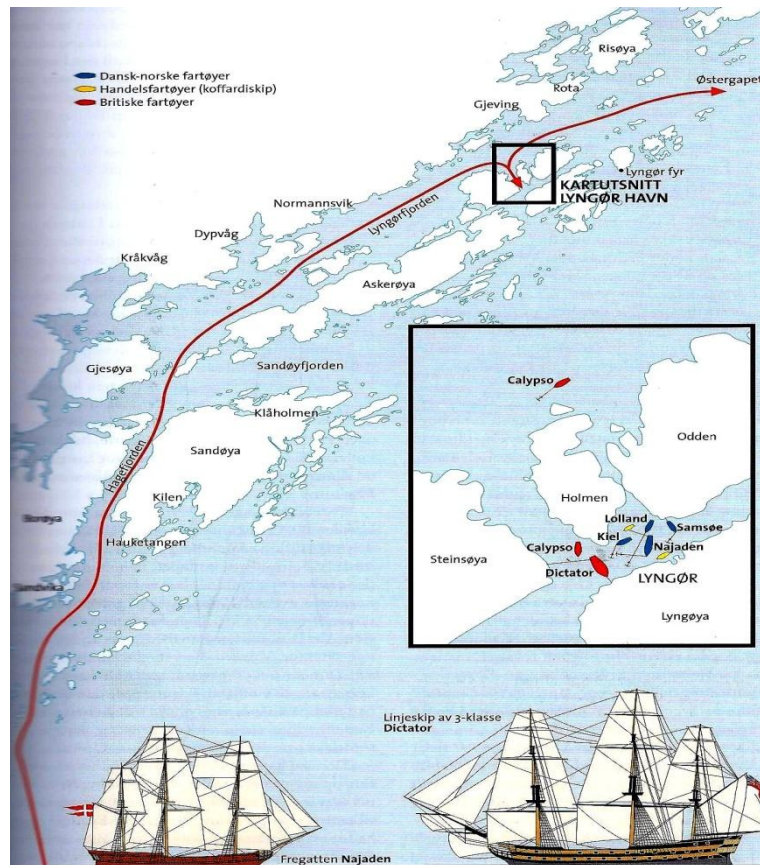
Den 5. juli ankret "Najaden" og de tre briggene opp i Rekevik ved Sandøya like utenfor Dypvåg syd for Lyngør. På ferden fra Fredriksvern (Stavern) til Dypvåg hadde ikke Kaptein Holm sett noe til fiendtlige fartøyer.

Den skjebnesvangre dagen den 6. juli tidlig om morgenen lå fartøyene ennå samlet ved Sandøya. Den fiendtlige flåtestyrke som besto av et linjeskip¹¹ og tre orlogsbrigger sto inn syd fra og krysset med små seil vestover.

Senere på dagen den 6. juli nærmet de fiendtlige fartøyer seg Holms eskadre og de ville være på skuddhold innen kort tid. Kaptein Holm konfererte da med losene som var om bord og samtlige anbefalte at eskadren forhalte til Lyngør som ble ansett å være en mye sikrere havn for Holms skip.

Holm lyttet til losene og kappet fortøyningene og seilte på losenes anvisning nordover mot Lyngør. I følge losenes anbefaling var det helt utenkelig at de fiendtlige fartøyer ville forsøke å følge etter og prøve å komme inn til Lyngør.

¹¹ Linjeskipet "Dictator" og briggene "Calypso", "Podargus" og "Flamer".

Den 6. juli 1812 lå "Najaden" i ly av Sandøya da de ble oppdaget av engelskmennene.

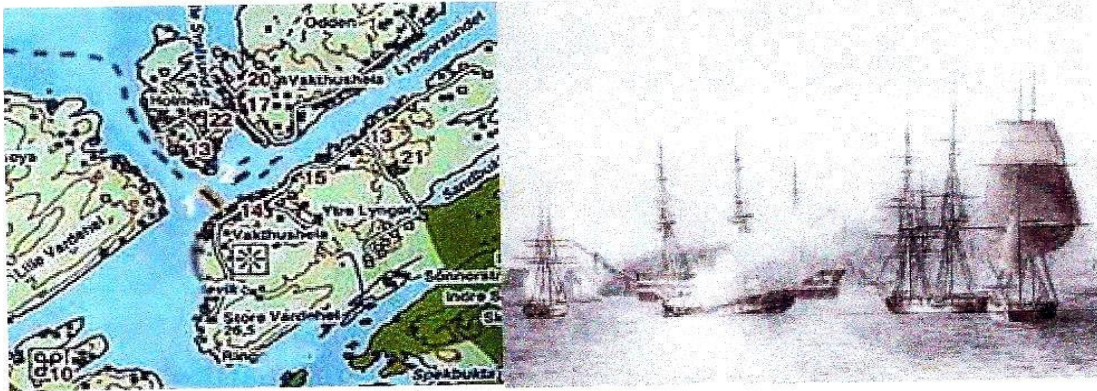
På seilasen nordover mot Lyngør var imidlertid de fiendtlige skip så nærme at kanonskudd kunne avfyres. Både "Najaden" og "Lolland" avfyrt skudd mot fienden med akterkanonene. Fienden fulgte etter i kjølvannet til de norske fartøyene.

HMS «Podargus» som hadde med kjentmann ombord, ledet de britiske fartøyene i forfølgelsen av "Najaden". Kjentmannen var likevel ikke kjent nok, og «Podargus» gikk på grunn på Buskjærsteinen, og ble stående fast.

Sjefen på «Dictator», Kaptein Stewart, beordret «Flamer» til å assistere «Podargus», mens «Calypso» og «Dictator» forfulgte «Najaden» og de dansk-norske briggene. «Flamer» og «Podargus» ble straks angrepet av Løytnant Parnemann med kanonsjaluppen «Kiøge Bugt», Kanonjolle Nr.3, under kommando av Løytnant Ring, og Digernes batteri, senere forsterket med fire kanonbåter fra Arendal kystforsvarsdivisjon under Kaptein-Løytnant Dietrichson.

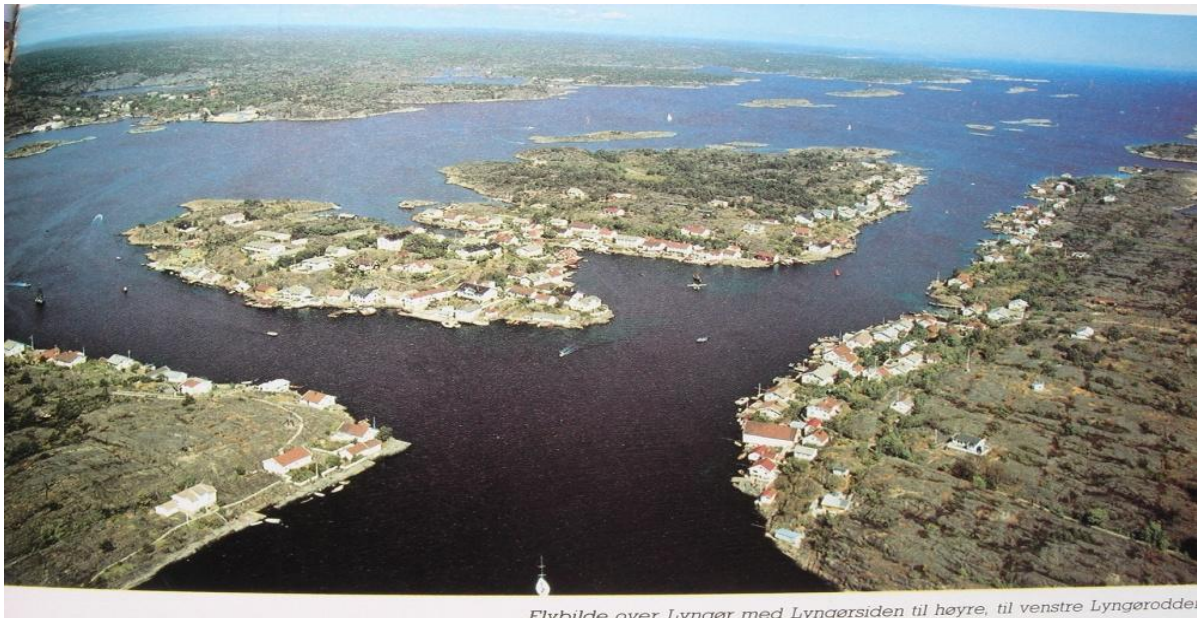
Dette er beskrevet som "Trefningen ved Buskjærsteinen". Etter en lengre kamp klarte briggene å komme seg unna med store skader. Imidlertid hadde aksjonen nede ved Borøya forhindret kanonjollene i å komme «Najaden» til unnsetning i tide.

KL. 2045 ankret Kaptein Holms eskadre opp i Lyngør. Losene hadde forsikret Holm om at det var trykt å ankre her, ingen engelske orlogsfartøy ville våge å gå inn i dette farvannet. Der tok de skammelig feil.

2

Kart over posisjonene og bilde av "Najaden" i brann.

Flybilde over Lyngør med Lyngørsiden til høyre, til venstre Lyngørødden

"Najaden" og de tre orlogsbriggene lå for anker inne i den trange bukten midt på bildet. "Dictator" fulgte i kjølvannet fra syd og la seg tvers over Lyngørsundet fra Holmen med baugspydet inne på land på Lyngør siden.

Losene om bord i "Najaden" hadde nok god greie på og godt kjennskap til de indre farvann og forholdene i skipsleia, men de bommet nok på dette med topografien på Steinsøya og spesielt på Holmen.

Generaltabben var nok at Steinsøya (nederst til venstre på bildet) og spesielt Holmen (midt på bildet) ikke har store høydedrag noe som kan tydelig sees på bildet. "Najadens" mastetopper var synlige fra farleden bortenfor og engelskmennene kunne hele tiden observere den øverste del av "Najadens" mastetopper. Som nevnt tidligere fulgte engelskmennene etter "Najadens" seilas nordover mot Lyngør, nærmest i dens kjølvann.

Losenes anbefaling til Kaptein Holm viste seg derfor å være dårlige råd.

Det var derfor lett for engelskmennene å finne ut hvor eskadren hadde ankret opp. I tillegg gjorde Kaptein Holm en fatal bommert. Han ankret "Najaden" og orlogsbriggene med baugene sydvendt. Dette ga Kaptein Stewart en unik sjanse til å krysse "T"¹² en på de norske orlogsfartøyene. Hadde de ankret opp øst-vest, kunne den norske eskadren benyttet alle kanonene mot den inntrengende engelske eskadren. Det er da tvilsomt om Kaptein Stewart da hadde gått inn på Lyngør havn.

Disse forholdene medvirket til at engelskmennenes sjef på "Dictator" Kaptein James Stewart dristet seg til å gå inn til Lyngør for å ødelegge "Najaden".

En tredje faktor som kompliserte det hele var at det inne i den trange havnen også lå for anker to koffardiskip (handelsskip). Da Holm øynet faren og prøvde å snu "Najaden" med breidsiden mot fienden, var det rett og slett ikke plass til å dreie fartøyet. På grunn av den korte tiden til "Dictator" var i posisjon til å avfyre av breidsider, fikk ikke Holm forhold skipene i gunstig posisjon, for selv å benytte sin breidside.

Kaptein Stewart så nå muligheten til å fyre av breidside etter breidside mot de norske orlogsfartøyene uten at de kunne gjengjelde ilden, unntatt med noen betydningsløse baugkanoner.

Modell av fregatten "Najaden".

¹² Å krysse fiendens "T" er et marinetaktisk begrep som går ut på å manøvrere seg i posisjon slik at samtlige kanonrekker kan benyttes til å beskytte fienden, mens han på sin side kun kan benytte noen få baugkanoner til på besvare ilden. Denne taktiske posisjon gir et marinefartøy i angrep uvurderlige fordeler i et sjøslag. Det var denne muligheten Kaptein Stewart så i slaget ved Lyngør.

Ca. kl. 2100 seilte "Dictator" inn på Lyngør havn, bare ca. 15-20 minutter etter at de norske fartøylene hadde ankret opp. Tok ned seilene og gjorde umiddelbart skipet kampklart. Linjeskipet seilte så langt inn i havnen at det gikk på grunn og baugspydet knuste en sjøbod eller hus på land. "Dictator" hadde med seg en av briggene (Calypso) inn i det trange sundet mellom Lyngøya og Steinsøya.

Modell av linjeskipet "Dictator"

Begge de fiendtlige skip er nå bare ca 30 – 50 meter fra Kaptein Holms eskadre som knapt nok hadde fått tid til å ankre opp og ikke var forberedt på den dristige manøveren som de fiendtlige skipene gjorde inn på havnen i Lyngør. Holms eskadre slik de var ankret opp, hadde nesten ingen kanoner som kunne bære mot de fiendtlige skipene.

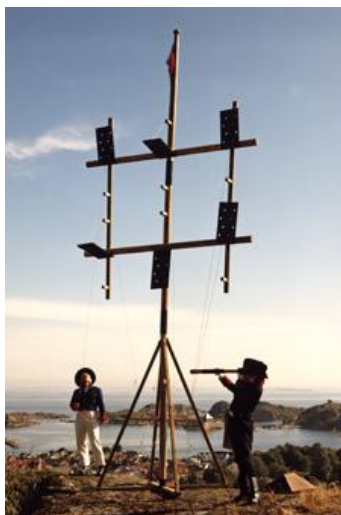
Så startet kampen!

Eller det som ofte ble betegnet som "nedslaktingen" på Lyngør havn. Et linjeskip med to kanonrekker og 40 kanoner fyrte løs på 30 – 50 meters avstand mot en hjelpesløs fregatt som ligger med baugen mot bredsidene og som ikke har manøvrings muligheter. Sjelden greide engelskmennenes orlogsskip å krysse "T" som på den indre havn i Lyngør.

10 Det ble signalert etter hjelp fra kanonbåtene

Kaptein Holm som snart forsto at de var kommet i en særs vanskelig situasjon mot en overlegen fiende, beordret signalstasjonen på land til å tilkalle hjelp. Fra signalstasjon på land ble det sendt meldinger både sydover mot Arendal og nordover mot Risør og Jomfruland hvor det var stasjonert både kanonbåter og kanonjoller.

I tillegg til Kaptein Holms eskadre på fire skip lå det to kanonjoller i Lyngør. De ble straks underlagt Holms kommando.

Den optiske telegraf¹³ som ble benyttet på den tid. Det var en slik telegraf som prøvde å varsle om den fiendtlige inntrengningen på Lyngør havn og varsle kanonbåtene og kanonjollene.

11 Fregatten "Najadens undergang" i 1812 – Slaget ved Lyngør

Detaljbeskrivelse av "Najadens" undergang på Lyngør havn, er beskrevet i mange sammenhenger og av mange forfattere og skribenter. Jeg nøyer meg derfor med å oppsummere hendelsesforløpet i en kronologisk rekkefølge slik det er referert i mine kilder:

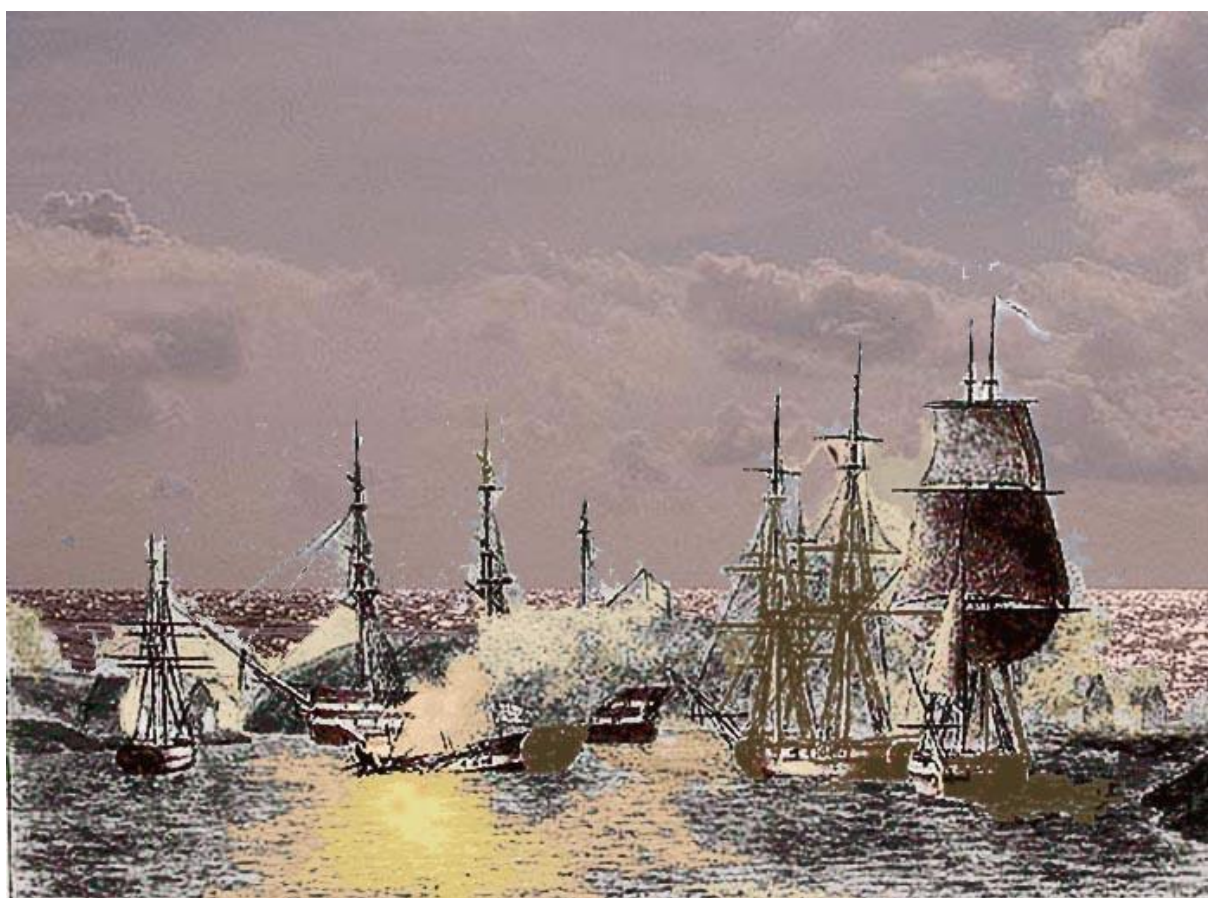
1. Linjeskipet "Dictator" og en av de engelske briggene manøvrer slik at de får "Najaden" under kryssild. Med full kanonild braker det løs mot forsvarsløse "Najaden". I tillegg lå en av de engelske briggene også i kampposisjon og kunne fyre bredsider mot "Najaden".

"Dictator" fyrer løs på "Najaden" og orlogsbriggene.

¹³ En tilsvarende optisk telegraf var reist ved Havsund i Bamble. Bamble Historielag har reist en tilsvarende i Sekkekilen innerst i Trosbyfjorden for å minne folk om de historiske begivenheter som fant sted der på 1800 tallet.

2. De engelske orlogskipene krysser "T" til de norske skipene og får alle kanonene til å bære. De norske skipene kan kun besvare ilden med baugkanonene som får liten betydning i kampen.
3. Briggen "Lolland" ligger på "Najadens" styrbord side og har gått på grunn og kan ikke manøvreres. Den ligger i veien for å manøvrere "Najaden i posisjon for å få kanonbatteriene til å bære.
4. Etter hvert blir "Lolland" bordet av engelskmennene og stukket i brann. Mot slutten av slaget da kanonbåtene fikk rettet inn sitt skyts mot "Dictator", forlot engelskmennene "Lolland" og man klarte å slukke ilden.

Maleri av fregatten "Najaden" som er fortapt av "Dictators" kanonild. Vi ser Orlogsbriggen "Lolland" på styrbord side, orlogsbriggen "Kiel" på babord side av vraket og "Samsøe" som setter seil og som kommer seg unna trefningene. Maleriet er malt av Kommandør Hans Peter Holm som er barnebarn til Kaptein Holm på "Najaden"

5. En av de andre norske briggene – "Kiel" lå tett på babord låring og hindret også "Najaden" å manøvrere slik at kanonbatteriene kunne benyttes. Fregatten lå i en håpløs posisjon og var nå en "sitting duck" og fortapt da fienden fyrte løs med alle kanonbatterier.

6. Den tredje briggen "Samsøe" lå på "Najadens" babord side men litt aktenfor og kunne ikke løsne skudd da de var redd for å treffe "Najaden".
7. Den intense beskytningen fra engelskmennene varte til kl 2230. Da hadde de bombardert "Najaden" i over en time. Da var store deler av "Najadens" mannskap drept og mange var såret. En av de siste salvene fra "Dictator" medførte at alle tre mastene og baugspydet ble skutt i filler. Så falt øverste dekk ned på batteridekket og drepte mange av mannskapet.
8. "Najaden" fikk nå sterk slagside til babord og fregatten var i brann som var ute av kontroll.

Maleri fritt etter kampen på Lyngør havn. "Najadens" undergang vises med tydelighet.

Et annet maleri fra "Najadens" undergang av Ants Lepson.

9. Nå innså Kaptein Holm at "Najaden" var forlagt og han ga ordre til orlogsbriggene om å heise seil å komme seg unna best mulig. Det var kun "Samsø" som hadde mulighet til å komme seg unna kamparenaen, da de to andre briggene ikke kunne manøvreres.
10. "Najaden" var nå et brennende, halvt nedsunken vrak og Kaptein Holm som fremdels var i live og kunne gi ordrer, befalte mannskapet å berge seg best mulig og forlate skipet. Den eneste muligheten de overlevende av mannskapet hadde var å kaste seg i sjøen og svømme til land.
11. Kaptein Holm kunne ikke selv svømme. Da mannskapet desperat forsøkte å redde seg ved å kaste seg over bord ropte han til mannskapet: *"Vil ingen av Eder redde sin Chef?"* Da ble han reddet i land av to matroser. Da var klokken blitt ca. 2330.

En tegning av sjøslaget.

12. Briggen "Lolland" som fremdeles lå fast på grunn, var nå stukket i brann. Briggen "Kiel" hadde opphørt å skyte.
13. Kaptein Holm rodde nå fra kamparenaen og nordøstover for å prøve å finne kanonbåtene og finne ut om "Samsøe" var reddet. Han fant "Samsøe" i en vik i Lyngørsundet nesten uskadet og under kommando av nestkommanderende.
14. Kaptein Holm rodde nå vestover fra utløpet av Lyngørsundet i håp om å finne kanonjollene. Øster-Risør var nå ankommet med 3 kanonjoller. Holm hadde ikke sett kanonjollene passere, han kunne ikke se de på grunn av mørket. Til sammen var det nå norske 5 kanonjoller i Lyngør.

Kopi av en kanonjolle fra Risør. "Kystens bevoktere".

15. "Dictator" som sto på grunn med baugspydet inn i et hus på Lyngør-siden, heiste nå det hvite parlamentærflagget. Sjefen på "Dictator" fryktet nå kanonjollene og deres tunge skyts og ville forhandle om utveksling av fanger, mot at kanonbåtene ikke ble brukt mot engelskmennene. Holm godtok ikke engelskmennenes krav og fortsatte kampen. Nå som sjef for kanonjollene som fyrte løs på linjeskipet.

16. "Dictator" fikk det nå travelt med å komme løs og ut i åpent farvann. Vinden var dessuten på engelskmennenes side og de greide å komme løs og ut fra havnen.
17. Fem kanonjoller fra Risørdivisjonen forfulgte "Dictator" og fyrte løs med hver sine kanoner. Men det tok lang tid å lade om og etter hvert kom engelskmennene utenfor kanonjollenes skuddhold og ut i åpent farvann. Se eget avsnitt om Risørdivisjonene innsats i kampen på Lyngør havn.
18. I mellomtiden var brannen om bord i "Lolland" slukket og skipet var kommet av grunnen. Skipet ble nå sammen med orlogsbriggen "Kiel" tatt som prise av engelskmennene.
19. Klokken 0600 om morgenen den 7. juli kom Arendals Roflotilje til unnsetning, men dessverre for sent. De var blitt oppholdt i kamp med to engelske brigger som ikke kom inn til Lyngør bl.a. kanonbriggen "Podargus". Denne briggen var gått på grunn og ble hjulpet av en annen engelsk brigg.
20. Roflotiljen påførte briggene stor skade. Etter Kaptein Holms mening, ville ikke "Dictator" og briggen klart å komme seg ut dersom denne roflotiljen med sitt skyts hadde ankommet tidligere til kamparenaen. Det er her å merke at Den Arendalske Roflotilje hadde i ca. 3 timer vært i kamp med to engelske brigger som lå ved Borøkilen syd for Lyngør. Etter heftig skuddveksling unnslopp briggene da det blåste opp og de fikk fin bør ut i åpent farvann.
21. Engelskmennene led også tap under trefningen fra de 5 kanonjollene og fikk mange døde og sårede i sjøslaget. Det ble observert at de kastet døde kropper over bord fra kanonportene på linjeskipet "Dictator".
22. Av "Najadens" mannskap på 325 sjøfolk rapporterte Kaptein Holm den 9. juli 102 overlevende og 88 såret. Det vil si at han antok at ca 135 av mannskapet på "Najaden" var omkommet. Det var også døde og sårede på de andre norske briggene, men i langt mindre antall enn om bord i "Najaden". De overlevende ble fordelt som mannskap på briggene.
23. De døde norsk-danske sjøfolkene ble gravlagt den 9. juli på Øster-Risør med militær honnør. Likeledes ble de sårede tatt inn til Øster-Risør for behandling.

24. Den 9. juli kom "Dictator" med to hardt skadde brigger inn til Winga ved Göteborg. Det ble observert at linjeskipet hadde mange døde og sårede og at skipet var betydelig skadet av kanonild fra de norske kanonbåtene. Den ene briggen hadde store skader på mastene og hadde så store skader etter kanonskudd at den nærmest så ut som et vrak. Den andre briggen, var likeledes skadet

Etter slaget rapporterer Kaptein Holm følgende:

"I hvor ulykkelig jeg end føler mig ved Tapet af Deres Majestets Fregat Najaden, vilde det dog være høist ubillig af mig, ifald jeg ikke anførte, at i følge min Overbevisning er av Brigcheferne, samtlige Officerer og alt Mandskap om bord i Divisjonen, som jeg hadde den Ære at kommandere, udvist den største Iver for Deres Majestets Tjeneste, og det standhaftigste Mod for at forsvare Flaggets ære."

I sin rapport til Kongen om "Najadens" tap skriver Kontreadmiral O. Lutken:

"Få Krigsskibe ere tilintetgjorte paa hæderligere Maade enn denne Deres Majestets Fregat. Overalt skjønnes en Aandsnærværelse hos Kaptein Holm under denne sørgelige Begivenhed, som tildrager seig Opmerksomhed".

12 Kanonbåtenes innsats i slaget ved Lyngør

Kl. 21.00 går alarmer i Risør. Over den optiske telegrafen (klaffetelegrafen) er det kommet melding om at det trengs hjelp ved Lyngør. Motvind sinket Sek.lt. Mechlenburg med de tre kanonjollene som lå igjen i Risør så mye at det var mørkt før han kom fram.

Jomfrulandsdivisjonen som besto av flere kanonjoller og kanonbåter fikk aldri ordren om å gå til Lyngør for å hjelpe "Najaden" og de andre norske orlogsbriggene.

Ved Snerte møtte han de to kanonjollene under Sek.lt. Zahrtmann`s kommando. Sammen ble det besluttet å angripe den engelske briggen Calypso fra Store Svalsund, men motstanden tvinger dem ut igjen.

Det neste angrepet prøvdes rundt Steinsøya, men også her tvinges de tilbake av den sterke motstanden. Utenfor nordre løp blir de liggende å vente, det fortelles at kanonjollene trakk seg tilbake til Lesten (holmene ved Gjeving brygge). Det er ut her engelskmennene må passere.

Holm setter nå sine egne offiserer i de to jollene som var i Lyngør. Dette fordi de er bedre utdannet og har mer kamperfaring, enn de reserveløytnantene (Mlt) som har kommandoen over jollene til daglig. Capt. Stewart prøver å forhandle seg ut, men det blir ikke akseptert.

Så rett før kl. 06.00 (neste dag) kommer linjeskipet "Dictator" og briggen "Calypso" ut med hver sin brigg på slep. Risørdivisjonens 5 kanonjoller angriper, dette gjør at slepene kuttet på "Lolland" og "Kiel" og de to briggene med 133 dansk-norske krigsfanger, kommer igjen under dansk-norsk kontroll.

To av engelskmennene som var ombord i briggen Kiel rakk ikke å komme seg tilbake ombord i "Calypso", og ble derfor tatt til fange.

Modell av Risør-divisjonens kanonjolle.

Engelskmennene må ha bedømt de fem kanonjollene, som en alvorlig trussel. Dette viser avgjørelsen, om å etterlate de to briggene de hadde tatt som prise, krigsfangene og de to egne matrosene.

Kanonbåtene forfølger de engelske til østkanten av Odden. Utenfor rekkevidde styrer de ut Skjærleia østover mot Sildodden, og til sjøs.

Arendalsdivisjonen er for langt unna til å delta i de siste kampene. Kanonbåtene fra Jomfruland og Portør ble hindret av været, så de rakk ikke fram.

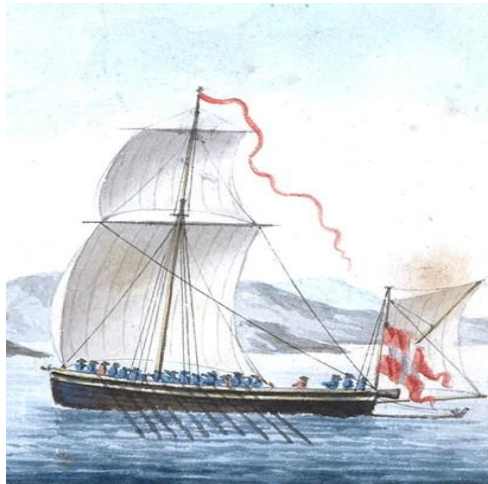
Risør divisjonens tap var en mann drept, han ble skutt enten av en geværkule avfyrt fra "Dictators" rigg eller av de skraaladninger som falt rundt jollene. Jolle no. 1 kantret og sank, fordi kanonens rappert var av den gamle typen, som var fastmontert. Det var et kjent problem at for mange skudd, ville føre til lekkasje. Det var det som skjedde, men denne fløt opp etter at kanonen hadde løsnet.

Det ble skutt over 110 skudd fra divisjonens fem joller.

På Steinsøya ble det senere satt opp en minnestøtte, over de 75 døde som ble lagt i en massegrav etter slaget. De som senere døde av skadene de pådro seg, ligger 37 begravet på Risør Kirkegård. Av de rundt 130 som omkom var 3/4 sørlendinger.

13 Sjef for kanonbåtflotilje og privat reise til Kristiansand

Etter fregatten "Najadens" ødeleggelse ble Kaptein Holm utnevnt til sjef for kanonflotiljen i Sandøysund¹⁴.

Kanonjolle fra tiden omkring 1810-1815.

Kaptein Holm prøvde her å få til en aktiv kanonbåtflotilje og bidro til at innløpet til Kristianiafjorden hadde sjøkrigsberedskap. Hans bestrebelse på å bygge opp kanonbåtflotiljen førte ikke til trefninger med fienden.

Andre kilder nevner at Kaptein Holm ble beordret til Antwerpen for å ta kommandoen over det franske linjeskipet L'Albanais. Han mottok aldri denne ordren.

Tapet av "Najaden" var et hardt slag for den dansk-norske marinen som i årene før hadde lidt så mange smertelige nederlag i kampene med engelskmennene.

Hvor desperate danskene var, kan vel beskrives med at en del danske sjøoffiserer tok til ordet for å heve "Najaden" fra Lyngør havn og bygge den opp igjen slik at den på nytt kunne utfordre fiendens skip. Dette ble det ingen ting av, men det viser litt av danskenes desperasjon i tiden etter slaget på Lyngør havn.

Det at Kaptein Holm og hans mannskaper hadde klart å påføre fienden alvorlige skader i slaget, ble tillagt stor vekt og man tok dette til inntekt for alt det var verdt. Kaptein Holm ble opphøyet til en dansk sjøhelt.

¹⁴ **Sandøysund er et sted på Hvasser i Tjøme kommune i Vestfold.**

Når man ser hvilken anerkjennelse Kaptein Holm fikk etter sin død, må en ikke bare se på slaget på Lyngør havn isolert. Man må også se de lyspunktene som den dansk-norske marinen oppnådde gjennom hele Kaptein Holms tjeneste og frem til han døde utenfor Langesund i oktober 1812.

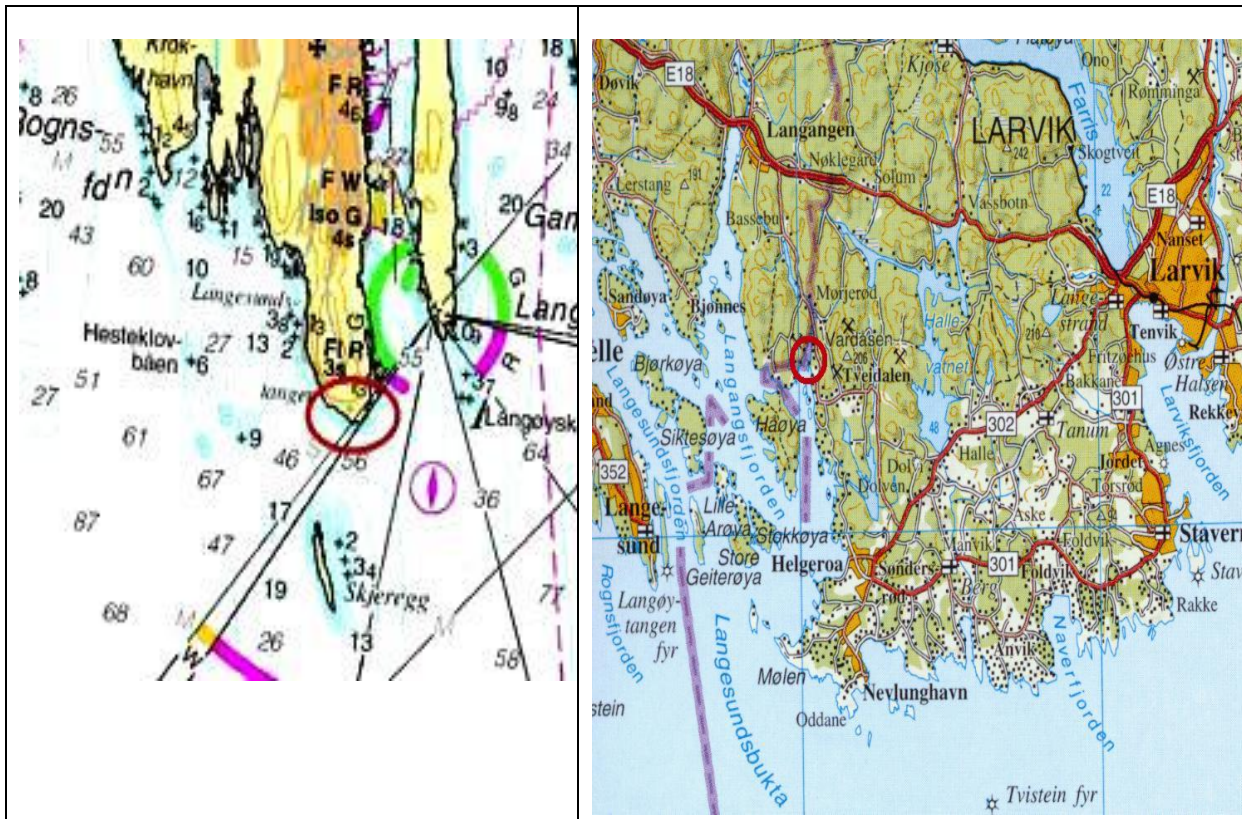
14 Kaptein Holms dramatiske forlis utenfor Langesund

På like linje med beretningen om slaget ved Lyngør den 6. juli 1812 har jeg valgt å lage en kronologisk beretning om Kaptein Hans Peter Holm og det dramatiske forlis ved Tangenskjær utenfor Langesund den 26. oktober 1812.

1. Kaptein Holm var den 26. oktober om morgenen om bord i en såkalt kommandoskøyte i Havsund i Bamble. Skøyten hadde kommet fra Kragerø den foregående dag, men måtte søke ly i Havsund da det var et forrykende uvær langs kysten.
2. Etter å ha ligget for været over natten satte kommandoskøyten seil med kurs for Helgeroa Kl. 0800 om morgen. Ferden skulle gå over Rognsfjorden og det var planlagt å legge kursen syd for Skjæregg for deretter å seile rett inn til Helgeroa. Ferden på land skulle gå med hest og vogn til Fredriksvern orlogsstasjon (Stavern) her ventet et stort gjestebud og hvor mange sjøoffiserer var samlet for å hedre den tapre sjøoffiser med et skikkelig måltid.
3. Kommandoskøyten var godt bemannet med et mannskap på 6 personer; en skipper, en kjentmann og 4 matroser.
4. Som passasjerer var Kaptein Holm, Premierløytnant Seidelins frue med et lite barn og en tjenestepike samt en frøken Gaarder.
5. Da skøyten la ut fra Havsund blåste det syd-sydost stiv kuling og det var rapportert temmelig høy sjø.
6. Utover dagen og på ferden over Rognsfjorden tiltok vinden ytterligere og sjøen gikk høy og man måtte endre planer slik at man kom nærmere i ly av land.
7. Mannskapet skulle nå prøve på å komme nordfor Skjæregg og seile mot Langøppynten og dermed forsøke å manøvrere skøyten slik at den kom i rett i seilas til Helgeroa. Kaptein Holm var flere dager forsinket i sin ferd mot Fredriksvern og han visste at det var samlet til et stort gjestebud for ham i kommandantens lokaler. Han ville ikke bruke unødvendig mye tid på å krysse Rognsfjordens lumske farvann.

Her ser vi øya Skjæregg og farvannet nærmest hvor Kaptein Holm passerte.
Bildet er tatt en vindstille dag fra Tangenodden.

Kart over området hvor forliset fant sted den 26. oktober 1812.

8. Ved Langøya gikk de baut og slo et slag tilbake mot Tangen for å kunne komme høyere opp mot vinden. Men da de før Tangenskjær skulle vende på nytt klarte de ikke det og prøvde på en "kuvending". Da kom det første grunnbrottet som kastet skøyten inn mot skjæret på Tangenskjær.

Brottene ved Tangenskjær i stille vær på Rognsfjorden.

9. Kommandoskøyten drev inn mot Tangenskjær og ble knust i brottene som slo over skøyten. Flere brottsjøer slo over skøyten og den ble knust mot klippene.
10. I den kraftige vinden og i de høye bølger, var det nesten umulig å prøve å redde seg i land på Tangenskjær.

Innseilingen til Langesund med Tangenskjær midt på bildet og Langøytangens Fyr i bakgrunnen.

Tangenodden med Tangenskjær der forliset skjedde.

11. Selv om Kaptein Holm og frøken Gaarder prøvde å redde seg over i lett båten, ble denne også knust mot klippene og etter en kort tid så de Kaptein Holm, frøken Gaarder og tjenestepiken drivende livløse i sjøen. Vrakrester fra kommandoskøyten og lett båten fløt i sjøen omkring Tangenskjær. Etter all sannsynlighet var de blitt slått bevisstløse i forbindelse med at brottsjøene slo dem mot de skarpe klippene på Tangenskjær. Alle passasjerene om bord omkom.

Innseilingen til Langesund i kuling og stormbyger.

12. Av besetningen ble bare kjentmannen og en matros reddet.
13. Flere mennesker fra Langesund kom straks ilende til for å hjelpe og man satte øyeblikkelig i gang en redningsoperasjon. Dr. Gartner som tilfeldigvis var i Langesund gjorde opplivingsforsøk, men forgjeves.
14. Det ble snart klart at Kaptein Hans Peter Holm hadde omkommet i Langesundsfjordens bølger.
15. Den 2. november ble Hans Peter Holm begravet på Langesund kirkegård. Det foreligger en detaljert rapport om begravelseremonien og i ettertid ble det satt opp et imponerende jernmonument over den tapre sjøhelt.

15 Karens Sundts beretning fra gjestebudet på Fredriksvern

Forfatterinnen Karen Sundt¹⁵ har i 1917 skrevet nogle erindringer i Skiensbladet «Fremskridt». Hun var da i sit 76de aar, og skjønt de vel er noget romantiserede, tør de i denne forbindelse læses med interesse. Frøken Sundt siger, at hun oftere hadde hørt, hvad hun her fortæller, av sin mormor:

Forfatterinnen Karen Sundt som fikk den dramatiske hendelsen med Kaptein Holms forlis fortalt av sin mormor.

«Jeg husker, som det var idag, den 26de oktober 1812. Det var et forfærdelig veir den dagen; det blaaste en orkanagtig storm fra sydøst. Den tiltok i styrke, eftersom timerne skred. Det stod ind fra sjøen med taake og sneilinger. Op mot middag var mørket begyndt at falde paa.

*I kommandantboligen (hos Fabricius¹⁶) hersket stor travlhet. Der skulde holdes festmiddag til ære for sjøhelten **kaptein Holm**, som hadde utvist saa glimrende tapperhet under sjøslaget ved Lyngør. Holm hadde ikke været i Fredriksvern siden. Hans venner og vaabenbrødre imøtesaa hans komme med glæde.*

¹⁵ **Karen Sundt (1841 – 1924) ble født i Farsund. Hun har bodd i Langesund og på Stathelle. Sundt var forfatter og journalist og var Norges første kvinnelige avisredaktør.**

¹⁶ **Fabricius var født i Larvik 3die mars 1758, blev offiser 1779, kommandør 1801 og tok som sådan bolig i Fredriksvern (Stavern), hvor orlogsflåten den gang hadde sitt verft og sin hovedstasjon. I 1814 blev han kontreadmiral og en av kong Kristian Fredriks 18 nybakte kammerherrer.**

Med en lodsskøite fra Kragerø hadde han skicket bud. Han kunde sikkert ventes den antydende dag. Derfor hadde fru kommandørinde Fabricius i al hast laget til fest. Hun hadde latt slagte den fete kalkun, som ellers skulde været gjemt til jul, og hun sparte ikke paa noget for at gjøre det festlig. Men eftersom dagen skred og uveiret øket paa, blev stemningen i kommandantboligen mindre belivet.

Fru kommandørinden trippet paa sine høihælede sko ut og ind fra stue til kjøkken. Hun var nervøs og urolig. Tænk, om maten skulde bli bortskjæmt ved at staa hen!

Der la sig en trykket stemning over de ankomne gjester. Det lettet noget, da verten bød paa et glas av sin fineste madeira.

Veiret var og blev det samme. Det var mørkt utenfor som i en grav. Stormen fór ulende omkring hushjørnet; det lød stundom som røster fra forpinte aander. Mellem stormens hvin hørtes lyden av de voldsomme bølger, som brøt og brak ind mot land. Alle var enige, om, at det var umulig, at Holm hadde vovet at sætte over Langesundsfjorden i slikt veir; det maatte jo gaa paa livet løs med den lille jagten. Visst var han en vovehals i alle stykker; men han maatte vel ha tat hensyn; der var jo kvindelige passagerer ombord. Det var fru kaptein Seidelin med barn og pike og frøken Gaarder fra Larvik.

Saa enedes man endelig om at gaa tilbords, og under bordets glæder blev stemningen belivet. Al frygt og ængstelse for den kjære ventede gjest var som svunden hen i en taake; man slog sig til ro med, at han for øieblikket tilbragte en behagelig kveld i selskap med Simon og Just Wright i Langesund.

Mormors gamle øine lyste, da hun fortalte, at hun hadde været kommandørens borddame. Saa beskrev hun selskapsbordet i al sin pragt og overflod av mat og drikke. Paa bordet, som var dækket i hesteskoform, figurete to store kaker, en mandelskrokan og en taarnterte, kommandørindens stolthet.

Om bordet sat officerer i galauniform og damer i atlask og silke, nogen med diamantsmykker og egne perler. Den lavloftede, noget skumle stue var oplyst med lysekroner og vokslys i sølvarmstaker.

Man sat længe tilbords; der blev sunget selskapssanger og holdt taler. Kommandør Fabricius talte for hædersgjesten, som forgjæves var ventet, og som blev savnet i vennekredsen. Man var kommet i humør; men saa med ett hændte noget, som la en dæmper paa al munterheten. En av damerne, den kvikkeste av alle, fór pludselig sammen og saa sig om med et forvirret blik.

«Hvad er det for en gyseligh kold trækvind? Et vindu maa være aapnet, kanskje blaast op av stormen?»

Der var ingen av de, øvrige i selskapet, som hadde kjendt nogen trækvind; likevel var der en av herrerne, som reiste sig og gik for at undersøke vinduerne. De var alle igjen, og dørene til stuen var fast lukket.

Den dame, som hadde været skyld i forvirringen, fattet sig øieblikkelig. «Kan hænde, jeg bare er en smule echauferet,» sa hun med et fremtvunget smil.

Der indtraadte en trykkende pause; man takket for mat og reiste sig fra bordet.

Næste dag indløp efterretning om, at kaptein Holm var «blit i Langesundsfjordens bølger».

16 Begravelsen i Langesund kirke

Den 2. november ble de forulykkede begravet, og beretningen herom ble dagen etter innsendt av sjefen for Jomfruland divisjonen, Kapteinløytnant C. C. Lous som følger:

”Igaar fant Begravelsen sted. Kommandør Fabricius (Værftschef i Fredrikværn), Oberst Meylænder, Kapteinløytnantene S.A. Bille og Muller, Løytnant Paludan. Præsten Bull fra Fredriksværn med flere var tilstede ved denne Sørgelige Høitidelighet, som gikk for seg på følgende Maade:

Tvende Offiserer toges til Marchaller¹⁷, som gikk foran toget, derefter Hauboisterne¹⁸ Fra Fredriksværn, som spillede en passende March.

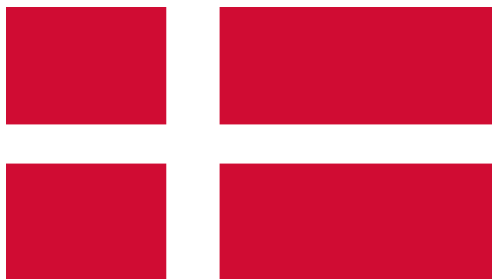
Marchaller i sin prakt som gikk foran i sørgetoget.

¹⁷ Høyere offiserer i paradeuniform. Se bilder.

¹⁸ Offiserer som spilte på et Obo liknende instrument.

Hauboister i sin prakt som spilte sørgemarsj til ære for Kaptein Hans Peter Holm. Det var tilsvarende offiserer i uniform som deltok i Kaptein Holms begravelse i Langesund den 2. november 1812.

Dannebrog det danske Nasjonalflagget

Saa Daneflagget vaiende paa halv stang, deretter 6 av Byens unge Piger, hvitklædte med Kurve, hvori Krands og Grønt, hvilet sidste støedes under Gangen langs efter Veien, saa Danebrogordenens Kors paa en Pude, derefter de jordiske Levninger av den for tidlig tabte, kjække Holm, som ble båret av de tilstedeværende saavel Militære som Borgere, hvilket kappedes om å faa fat; så Kisten, hvori , Frøken Gaarder baaren af de vakreste Matroser på Divisjonen i hvide Skjorter, prydet med sorte Baand, derefter de tvende bjergede Matroser og så en lang Suite af de øvrige Følgende.

Toget gikk til Kirken, som var prydet ved Koret med en Æreport, hvori en Medaillong saaes, hvorpaa var malet Mod og Dyd, hædret av paaskjønnede Medmennesker.

Bethel kirke i Langesund hvor Kaptein Hans Peter Holm ble begravet i 1812. Monumentet kan så vidt skimtes til høyre for inngangen til kirken (foto fra ca. 1930 årene).

Dette var foranstaltet af Hr. Just Wright uden vort Vidende. Kisterne som var omviklet af det danske Flag, sattes i Koret, 3 af de ommeldte unge piger stod paa hver Side, og Flaget vaiede for Enden.

Just Wright.

Det var Langesundsmannen Just Wright (1771 – 1824) som deltok og bidro til seremonien i Langesund kirke i 1812.

Efteralt en passende Salme var afsunget, holdt den herværende Præst en Tale, hvorefter følgende af Hr. Kommandør Fabricius forfattede Sang blev sunget:

Grav-Sang

Melodi: Værer Fred med Eder alle¹⁹

*Gud! Din Almagt vi tilbeder,
Skjønt med Vemod vi begræder,
At "Najadens" første mand,
Reddes skal fra Skud og Brand
For at ende daadfuld Møie
Nær ved Haun – for Venners Døie*

*Forsyn! Du alene leder
Ormens Gang og Heltenes Hæder
Holm! Dit kjække elskte Navn
Skal frembringe Fremtids Gavn.
Fred med Dødens gjorte bytte!
Ak! Vor Kummer kan ei nytte.*

*Trøst de elskte, som beklager
Tab af Barn af Mand, af Fader
Trøst den Mand, hvis sømme Vii
Ofred sit og Barnets Liv
Fred med Dødens gjorte Bytte!
Ak! Vor Kummer kan ei nytte.*

¹⁹ Forfattet og avsunget efter Slaget på Københavns Red den 2den April 1801 ved de Falnes Begravelse

Samtidig med Sangen bekrandsedes Kisterne af omeldte Piger. Toget gikk i samme Orden du, og Kisterne nedsænkedes, hvorefter Hr. Pastor Bull fra Fredriksvern deklamerede følgende av ham forfattede Ord:

Her, hvor Gravens stille Fred sig bereder ud,

Trygt i Ly for hint vildt fraadende Hav,

Ja, ved Foden av dit Tempel, stor Gud

Hvile skal de Venner, Du os gav.

Dybt ak! Sorgens Pil den saaret har vor Barm,

Bittert triller Diets Taare ned,

mat og kraftløs zitter Vennenes hulde Arm,

Mens den reder Eders Hvilested.

Dog – I fulgte jo Almagtens store Bud,

Det jo kaldte Eder hisset hen;

engang Dødens Herre, Livets gode Gud

Gjenforener os i Himmelen.

Deretter ble Grav-sangen sunget, under hvilken Tid fra de tvende Kanonschalupper, som var herinde, sant de tvende Kanonjoller, som her er stationerende, hvilke fra Begynnelsen af laa i Frontlinje tværs over Løbet med Flag og Vimpel på halv Stang, blev givet 7 Sørgeskudd med et halvt Minuts Mellemrum mellom hvert Skud.

Hvor på Toget gikk i samme Orden tilbake til Hr. Just Wright bolig i Langesund.

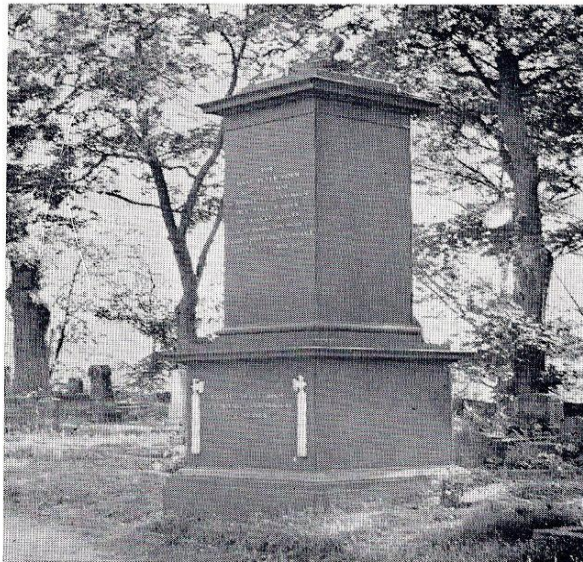
Herskapsgården kalt "Wrightegaarden" Hr. Just Wright bolig i Langesund hvor minneseremonien etter Kaptein Hans Peter Holms død ble avholdt.

Her passeredes Aftenen, og det blev ved Bordet af Værten udbragt nogle meget nette Skaaler i denne Andledning. Vi gjorde saaledes alt, hva der stod i vor Magt, for å hedre denne sjeldne, aktede Mand.

17 Monumentet til minne om Hans Peter Holm

For å hedre Kaptein Holms minne reiste hans våpenbrødre et stort monument på hans grav på Langesunds Kirkegård. Monumentet har fra første stund ruvet på kirkegården og det står som en majestetisk bauta over en sjøoffiser som ble satt stor pris på av sine kolleger og våpenbrødre på begynnelsen av 1800 tallet.

Minnesmerke over Søe Capitaine Hans Petter Holm, «Najaden»s sjef under trefningen ved Lyngør i 1812.

Bautaen som ble reist til Kaptein Holms minne på Langesund kirkegård.

Mange som kommer inn porten til Langesund kirke, stanser litt ved det ruvende jernmonumentet ved inngangen til kirken. Det er svartlakkert med inskripsjoner og utsmykninger i bladgull. På toppen av monumentet står en kanonlavett og på hver side av nederste felt en stridsøks.

Inskripsjonen i øvre felt lyder:

**Før
Hans Deter Holm
Søe capitaine
og ridder av Dannebrog
den edle borger
og kiekke kriger
som fant sin død
i Langesundsfiordens bølge
den 26. october 1812**

I nedre felt på monumentet står det:

**reiste dette minde
af sørgende våpenbrødre
og venner**

Bethel kirke i Langesund som brant ned til grunnen i 1989. Monumentet til Kaptein Hans Peter Holm sees til høyre gjennom kirkeporten.

18 Kaptein Holm fikk et marinefartøy oppkalt etter seg

I juli 1813 gikk en norsk kanonkutter av stabelen i Trondheim. Den fikk navnet "Hans Peter Holm". Han ble igjen hedret for sin innsats i den dansk-norske marine med eget navn på fartøy.

Selv om Kaptein Hans Peter Holms disposisjoner med fregatten "Najaden" i slaget ved Lyngør kan diskuteres i ettertid og ikke minst i nåtid, er det viktig å se hans omtale og ikke minst hans karriere i den dansk-norske marine med datidens øyne.

Han tjenestegjorde i marinen i 23 år og var en ansett erfaren sjømann og sjøoffiser. At engelskmennene nærmest overdrev sine disposisjoner i dristighet og gikk inn på Lyngør havn for å ødelegge "Najaden", grenser til dumdristighet, men det var også en genial marinetaktisk manøver.

Med dristighet og taktisk intelligens lykkes engelskmennene i å ødelegge den dansk norske marines stolthet – fregatten "Najaden".

I tiden etter 1812 var Danmark-Norge praktisk talt uten sjøforsvar. Kun noen få kanonbåter utgjorde kystforsvaret.

19 Kilder:

1. Nr. 1416 - Forfatter N.A. Larsen. Boken "Fra krigens tid".. Referanse FMU (Forsvarsmuseet) 948.15. Bidrag til den Norske Marines historie. Utgitt i Kristiania i 1878. Den norske forlagsforening.
2. Nr. 1392 - Forfatter F. Beutlich. Boken "Norges sjøvæpning 1810 - 1814". I kommisjon hos Aschehoug & Co, Oslo 1940.
3. Boken "Fra Langesunds historie" av Jac Lund-Tangen samt avisartikkel av samme i Varden 2. januar 1979.
4. Annet arkivmateriale fra lokalhistorikeren Jac Lund-Tangen.
5. Kildemateriale fra Marinemuseet i Horten.
6. Boken Sjøforsvaret i krig og fred - langs kysten og på havet i 200 år - Fagbokforlaget 2010
7. Åpne kilder fra internett.